

HANS KELSEN NORMATANÁNAK AKTUALITÁSA ACTUALITY OF HANS KELSEN'S THEORY OF NORMS

Köteles Ádám* – Szabó Miklós**

Absztrakt

Jelen tanulmány bemutatja Hans Kelsen normatanának alakulását a Tiszta Jogtan (Reine Rechtslehre) első kiadásától kezdve a General Theory of Norms-szal (Allgemeine Theorie der Normen) bezárólag, valamint kitér a jogi normák és logika kapcsolatának, illetve e kapcsolat bemutatásának változásaira Kelsen munkássága során. A tanulmányban – folytatva a változások sorát – ismertetjük a mesterséges intelligencia jogtudományon belüli alkalmazását, illetve az alkalmazásának határait. Végül bemutatjuk a mesterséges intelligencia által használt logika bizonyos típusait, illetve a ChatGPT működését, majd ezt követően felvázoljuk a kapcsolódási pontokat és különbségeket Kelsen és az AI logikájában.

Kulcsszavak: Kelsen Hans, jogi normák, normatan, logika, fuzzy logika, matematikai logika, mesterséges intelligencia, ChatGPT

Abstract

The present paper describes the development of Hans Kelsen's theory of norms from the first edition of the Pure Theory of Law (Reine Rechtslehre) to the General Theory of Norms (Allgemeine Theorie der Normen), and discusses the changes in the relationship between legal norms and logic and the way this relationship is presented in Kelsen's work. Continuing the series of changes, the paper describes the application of AI in jurisprudence and the limits of its application. Finally, some types of logic used by AI and the operation of ChatGPT will be presented, and then the connection points and differences between Kelsen's logic and that of AI will be outlined.

Keywords: Kelsen Hans, legal norms, theory of norms, logic, fuzzy logic, mathematical logic, artificial intelligence, ChatGPT

Bevezető gondolatok

Hans Kelsen Prágában született 1881. október 11-én, jogász végzettséget Bécsben szerzett 1906-ban, majd ezt követően – szintén ott – 1911-ben államjogból és jogfilozófiából doktorált. 1919-ben a Bécsi Egyetem Jogi Karára rendes professzori kinevezést kapott. Közreműködött az új osztrák alkotmány kidolgozásában, az Alkotmánybíróság felállításában, s 1921-től az alkotmánybíróság tagjává nevezték ki. 1940-ben New Yorkba költözött, ezután három évig a

* Köteles Ádám ötödéves, levelező tagozatos joghallgató, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, kotelesadam1@gmail.com

** Prof. Dr. Szabó Miklós egyetemi tanár, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Jogtörténeti és Jogelméleti Intézet, Jogelméleti és Jogszociológiai Tanszék, jogszami@uni-miskolc.hu

Harvard Law School-ban tanított, 1933-ban a Harvard díszdoktora lett. 1942-ben a kaliforniai egyetem vendégprofesszora lett, a Political Science Departement-en, ezt követően 1945-ben teljes professzori kinevezést kapott. Ugyanekkor lett az alakuló ENSZ tanácsadója, s vett részt a nürnbergi perek előkészítésében. Hans Kelsen Berkeleyben, Kalifornia államban hunyt el, 1973. április 19-én.¹

Kelsen jogelméletének alapfogalma a norma. A 'norma' szó mértéket, mércét jelent, a társadalmi norma magatartási mércét. A normák mibenlétét egy adott szöveg normatív jelentésében kell keresnünk, hiszen ha pl. egy adott nyelven megfogalmazódott jogi normát más nyelvre fordítunk, akkor a szöveg ugyan megváltozik, de a norma ugyanaz marad.²

A norma és a szabály szó – bár van, aki így használja – nem szinonimái egymásnak. Így pl. nem a magyar nyelv normáiról, hanem a magyar nyelv szabályairól beszélünk. Van ugyan normatív nyelvváltozat – ez az „akadémiai” nyelvhasználat –, azonban a nem-normatív nyelvhasználat (pl. a suk-sükölés) is szabályok szerint történik. Nem mondjuk ugyanakkor azt sem, hogy valaki megszegte a társadalmi vagy erkölcsi szabályokat, úgy fogalmazunk, hogy megszegte a társadalmi, erkölcsi normákat.³ A szabály szó használata leíró értelemben a *szabályosságra* utal. A szabályt így egy olyan „függvényként definiálhatjuk, amely tetszőleges bemenetet a függvényben meghatározott és annak ismeretében előre látható kimenetű alakítást”, mely függvény lehet logikai, szemantikai, illetve matematikai.⁴ Az előíró értelemben vett szabály rendelkezést fűz tényszerű bemenetekhez.

A mesterséges intelligencia napjainkban már szinte mindenhol jelen van és körülvesz bennünket, azonban ennek jogi területeken történő alkalmazása számos kérdést vet fel. Talán első pillantásra nem gondolnánk, de a Kelsen által megalkotott normatannal is kapcsolatba hozható, még ha az általa vázolt jog és logika kapcsolat el is tér az AI által alkalmazott logikáktól.

1. Hans Kelsen normatanának alakulása – vagy inkább fejlődése?

1.1. A Tiszta Jogtan

Kelsen a Tiszta Jogtanban módszertanilag tiszta helyzetet akart teremteni a kanti és neokantiánus alapokból kiindulva. Egy olyan jogtudomány híve volt, amely ideológiáktól és metajurisztikus megfontolásoktól minden szempontból mentes.⁵

Művében ezért a jogi normák olyan elméletét alkotja meg, mely elkerüli az ideológiai, az erkölcsi, igazságossági, illetve szociológiai, politikai szempontok joggal való összevetését, elválasztja ezeket a jogi normáktól. A jogi normák zárt kapcsolatrendszerének kiépítésére törekedett, a normákat magukat pedig olyan értelmezési sémáknak tekintette, amelyek normatív jelentést kapcsolnak bizonyos empirikus magatartásokhoz (pl. szerződési nyilatkozatot ráutaló magatartáshoz). Kelsen a Sollent (legyen) ezért hipotetikus ítéletnek tartja, mivel a törvény tények bekövetkezésének feltételeihez jogkövetkezményeket kapcsol. Kifejti azonban, hogy ez pusztán beszámítással („betudással”, „tulajdonítással”) történik és nincs e két elem között kauzalitás (pl. egy ölési cselekmény okozatos következménye a sértett halála, míg normatív

¹ ÁDÁM Antal: Hans Kelsen tiszta jogtanáról, *Jura*, 2008/1., 7–9.

² SZABÓ Miklós: *A jogdogmatika alapjai*, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2005, 147.

³ SZABÓ Miklós: in: *Regula Juris. Szabály és / vagy norma a jogelméletben* (szerk.: Szabó Miklós), Bíbor Kiadó, Miskolc, 2004, 9.

⁴ SZABÓ Miklós in: *Regula...* 13.

⁵ BÓDIG Mátyás: in: *Hans Kelsen jogtudománya. Tanulmányok Hans Kelsenről* (szerk.: Cs. Kiss Lajos), Gondolat Kiadó, Budapest, 2007, 192–194.

következménye az elkövető halála – már ha halálbüntetés van arra előírva). A Sein, a valóság okozatos törvényszerűsége, ami szükségszerű, ezzel szemben a Sollen (legyen), a *kell* beszámítással létesül. Egy jogi norma elemeként minden csak az emberi magatartással összefüggésben jelenhet meg.⁶

A Tiszta Jogtanban Kelsen a normapiramis elméletét vázolja fel. Elmélete alapján az egyes jogi normák azért alkotnak komplett rendszert, mert mindegyik érvényessége visszavezethető egy felsőbb normára, végső fokon az alapnormára. Az erkölcsi normák kapcsán szintén azt az álláspontot képviseli, hogy minden erkölcsi norma alapja néhány erkölcsi princípium, tehát ebben hasonlóan látja a jogi és erkölcsi normák rendszerét. Egyértelműen azt a nézetet vallja, hogy a jogi norma érvényessége nem függhet attól, hogy megfelel-e az erkölcsi vagy szakrális értékeknek. A hipotetikus alapnormát, melyre a normarendszer épül, azért tartja fontosnak, mert a létrejövő normák az alapján tesznek szert érvényességre. Az alapnorma mindig igazodik a rendet létrehozó tényálláshoz, amelynek a rend által érintett emberi magatartások bizonyos mértékig megfelelnek, azonban Kelsen álláspontja szerint nem érhető el a rendnek teljes mértékben és kivétel nélkül való megfelelés. Kelsen álláspontja, hogy a jogi jelenségek a Sollen szférájához tartoznak. A Van és a Kell kapcsolatát úgy vázolta fel, hogy ez a tényállás és a hozzá kapcsolódó normatív jelentés különbsége. A hozzá kapcsolt jelentés teszi jogi aktussá a cselekvést, a jelentést pedig egy norma kapcsolja hozzá a tényálláshoz, így válik értelmezési sémává a norma.⁷

A Tiszta Jogtanban Kelsen az érvényesség és hatékonyság kapcsán kifejti, hogy speciális kapcsolat van a jogi norma „kellene” és a természeti valóság, vagyis a „van” között. Az aktus, amellyel a pozitív jogi norma létrejön, ugyanúgy "van-tény" (Seinstatsache), mint a jogi norma hatékonysága, vagyis érvényesülése. A pozitivisták jogelmélet feladatának tartja, hogy megtalálja a középutat e két szélsőség között.⁸

1.2. *General Theory of Law and State*

Kelsen ezen művében kifejtett elmélete szerint a természetjog – a pozitív joggal ellentétben – nem kényszerítő rend, mégis mindkettő olyan normarendszer, amelynek szabályait csak a „kellene” fejezheti ki. A pozitív joghoz hasonlóan a természetjog rendszere sem a kauzális értelemben vett szükségszerűség szabályának felel meg, hanem az ettől lényegesen eltérő normativitás szabályának. Az alapnormáról kifejti, hogy az alapozza meg a pozitív jog érvényességét, illetve annak hipotetikus-relatív jellegét fejezi ki egy – kizárólag a pozitív jog érvényességével felruházott – normarendszerben. A jogszabály azért jelent normát és azért objektíve érvényes, mert a törvényalkotás menete összhangban van egy még magasabb normával, amely nem más, mint az alkotmány, hiszen a törvényhozók felhatalmazást kaptak arra, hogy jogszabályt alkossanak.⁹

Továbbá kifejti, hogy a jog és erkölcs ellentmondása leginkább azt jelenti, hogy jogi szempontból valami olyat parancsolnak, ami erkölcsi szempontból tilos, vagy épp fordítva, hogy az erkölcsi értékrend vár el olyat, ami jogilag tilos.¹⁰

⁶ ÁDÁM Antal: i.m. 11.

⁷ ÁDÁM Antal: i.m. 13.

⁸ Hans KELSEN: *Pure Theory of Law*, The Lawbook Exchange Ltd., Clark, New Jersey, 2005, 211.

⁹ Hans KELSEN: *General Theory of Law and State* (transl.: Anders Wedberg), Lawbook Exchange Ltd., Clark, New Jersey, 2007, 395. kivonat

¹⁰ Hans KELSEN: uo. 410.

1.3. A Tiszta Jogtan második kiadása

Kelsen feszes, zárt jogrendszerének fogadtatása az Amerikai Egyesült Államokban nem volt felhőtlen, a hallgatók előadásai során nehezen fogták fel a Tiszta Jogtanban megfogalmazott eszméit, mivel a common law területén ez meglehetősen újszerűnek számított.¹¹

A Tiszta Jogtan második kiadása lényeges fordulópontot jelent Kelsen jogelméletében. A norma definíciójának meghatározása jelenti az egyik fő változást a Tiszta Jogtan első kiadásához képest, melyet a második kiadásban már úgy definiál, hogy ez nem más, mint egy akarati aktus jelentése. Ez a definíció két részből tevődik össze, egyrészt abból, hogy a norma egy aktus jelentése, másrészt pedig, hogy ez az aktus egy akarati aktus. A Tiszta Jogtan első kiadásában a definíció első része nem került kifejtésre.¹²

A Tiszta Jogtan második kiadásának másik fontos újítása, hogy Kelsen elméletében a Sollen két jelentését vázolja fel. Bizonyos kontextusokban az imperatívusz szinonimájaként jeleníti meg a Sollen-mondatot, amelynek így nincs igazságértéke. „A tegye meg B-t” preskriptív értelemben azt jelenti: „A tegye meg B-t!”. Az ilyen mondat egy norma. Más kontextusokban a Sollen-mondat szinonimája egy norma létezésére vonatkozó állításnak, és így igazságértékkel bír. „A tegye meg B-t” leíróan értelmezve azt jelenti, hogy „van egy hatályos A tegye meg B-t!” norma. Egy ilyen mondat egy normára vonatkozó állítás. A Tiszta Jogtan második kiadásában a Sollen kétféle használatának tana adja meg a választ, mely szerint a Sollen a jogtudomány által megfogalmazott mondat, miközben ugyanolyan szerkezetű, mint maga a norma, valamint a normáról szóló kijelentés.¹³

1.4. General Theory of Norms

Kelsen utolsó, posztumusz megjelent könyvében, a General Theory of Norms-ban kifejti, hogy ha egy normatív rend nem csak olyan normákat tartalmaz, amelyek bizonyos viselkedésmintákat írnak elő, hanem olyanokat is, amelyek bizonyos szankciókat írnak elő a normák be nem tartása esetére, akkor az előíró és a szankciót kilátásba helyező norma egy egységet alkot, de az egység nem feltétlenül fejeződik ki a normák tényleges megfogalmazásban. Ha kapcsolat van egy bizonyos magatartást parancsoló norma és egy olyan norma között, amely előírja a jog követésének kötelezettségét és ezáltal a norma megszegése esetén szankciót helyez kilátásba, akkor az előíró normát kell elsődleges normának, a szankciót kilátásba helyező normát pedig másodlagos normának tekintenünk. Álláspontja szerint, ha így teszünk, akkor az elsődleges norma ezután teljesen függetlenül létezhet a másodlagos normától. Az erkölcsi rend is tartalmaz olyan normákat, amelyek szankciókat rendelnek az erkölcsi norma be nem tartásának esetére, de ezek a normák nem alkotnak a többi normával olyan elválaszthatatlan egységet, mint amelyet a jogi normák alkotnak egymással. Ezzel Kelsen itt is elveti a kapcsolatot a jog és erkölcs között, továbbra is kitérve azon álláspontja mellett, hogy a jogi normákat és ezek kapcsolatait mindentől függetlennek és zárt rendszernek kell tekintetünk.¹⁴

¹¹ MÁDL Ferenc in: *Hans Kelsen jogtudománya. Tanulmányok Hans Kelsenről* (szerk.: Cs. Kiss Lajos), Gondolat Kiadó, Budapest, 2007, 41.

¹² Michael HARTNEY in Hans KELSEN: *General Theory of Norms* (transl.: Michael Hartney), Clarendon Press, Oxford, 1991, Introduction XXXII-XXXIII.

¹³ Michael HARTNEY: i.m. XXXIII-XXXIV.

¹⁴ Hans KELSEN: *General Theory of Norms* (transl.: Michael Hartney), Clarendon Press, Oxford, 1991, 142–143. kivonat, vö. 35. fejezet

Kifejti továbbá, hogy az „igaz” és a „jó” valójában kétféle tulajdonság. A viselkedés akkor „jó”, ha megfelel egy olyan normának, amely ezt a viselkedést előírja. A „jó” egy érték, erkölcsi vagy jogi érték aszerint, hogy az adott norma kapcsán, amely ezt az értéket létrehozza erkölcsi vagy jogi értékről van-e szó. Ha az igazságot is értéként – mint logikai vagy elméleti értéket (szemben az erkölcsi vagy jogi értékkel, amely gyakorlati érték) – fogjuk fel, akkor úgy gondolhatjuk, hogy a kívánt párhuzam vagy analógia egy állítás és egy norma között igazolható azzal az állítással, hogy mindkettő valamilyen módon az értékekhez kapcsolódik. Azonban álláspontja szerint ez nem lehetséges, mivel úgy véli, hogy nincs párhuzam vagy analógia egy állítás igaz volta és a viselkedés jó volta között, ahogy a kijelentések és egy állítás igaz voltának megítélése és a viselkedés jó voltának megítélése között sem. Az, hogy jogilag vagy erkölcsileg jó valami, az egy értékítélet, de csak a jogi ítéletet lehet valódi, mivel az a kijelentés, hogy a viselkedés jó, feltételezi egy olyan norma érvényességét, amely ezt a magatartást kötelezőnek írja elő, ami csak egy jogi norma esetében lehet a szó sajátos értelmében vett érték, vagyis ez egy objektív érték.¹⁵

Kelsen elmélete alapján a „van” szabálya lehet olyan oksági törvény, amely alapján valaminek bizonyos feltételek mellett be kell következnie. A „kell” szó itt kauzális szükségszerűséget fejez ki. Ha feltételezzük, hogy a „kellene” is szükségszerűséget fejez ki, akkor már egyértelműen különbséget kell tennünk az oksági és a normatív szükségszerűség között, mivel a „norma” kifejezés a köznyelvben nem csak a „kellene” szabályra, hanem a „van” szabályra is utalhat. Kelsen álláspontja szerint néhányan nem tudnak egyértelmű különbséget tenni a kétféle szükségszerűség között, emiatt pedig a „kellene” és a „kell” szavakat szinonimaként használják, ami igen félrevezető gyakorlatnak számít.¹⁶

A cél és eszköz viszonyok kapcsán Kelsen kifejti, hogy az ember akarhatja a célt anélkül, hogy akarná az eszközt, például azért, mert az eszköz megvalósítása erkölcstelen vagy törvénytelen. Az a tény, hogy egy célhoz egy bizonyos viselkedés a megfelelő eszköz, nem jelenti azt, hogy ez a viselkedés kötelező és azt érvényes erkölcsi vagy jogi norma írja elő.¹⁷

2. A jog és logika kapcsolata

Kelsen nézőpontja a logikáról a munkássága során folyamatosan kisebb-nagyobb változásokat mutatott. A *General Theory of Norms*-ban – noha a *Tiszta Jogtanában* még nem így vélekedett – már határozottan elutasítja azt, hogy létezne a normalogika, tehát álláspontja szerint a jog és logika egyáltalán nem áll kapcsolatban egymással, így kizárja a normalogika lehetőségét is. A logika tudományának művelői többnyire azt az álláspontot képviselik, hogy logikának kimondottan csak sztenderd (klasszikus), valamint annak továbbfejlesztése és kiterjesztése tekinthető, ezt az álláspontot vallja pl. Kalinowski. Ota Weinberger viszont úgy véli, Kelsen azon álláspontja, hogy nem létezik normalogika, nem fogadható el, ezért szükséges egy normalogikai rendszer kidolgozása, melyre már történtek ugyan kísérletek, de még mindig nem áll rendelkezésünkre egy teljesen kidolgozott normalogikai rendszer. Georg Henrik von Wright, bár közel járt a megoldáshoz, teljes mértékben neki sem sikerült egy jól működő normalogikai rendszert kialakítania.¹⁸

¹⁵ Hans Kelsen: *General Theory of Norms...* 175–176 kivonatos fordítása, részletesen lásd 175–178.

¹⁶ Hans Kelsen: *General Theory of Norms...* 9–12.

¹⁷ Uo.

¹⁸ Szabó Miklós in: *Hans Kelsen jogtudománya. Tanulmányok Hans Kelsenről* (szerk.: Cs. Kiss Lajos), Gondolat Kiadó, Budapest, 2007, 208–209.

Kelsen az anyagi igazság és a formális-logikai igazság kapcsán azt az álláspontot képviseli, hogy a logika nem dönt az anyagi igazság kérdéseiben. Az ellentmondás elve nem mondja ki azt, hogy egy állítás akkor igaz, ha nem mond ellent egyetlen másik állításnak sem, de ha két egymásnak ellentmondó állítás közül az egyik (anyagilag) igaz, akkor a másiknak hamisnak kell lennie. A logika azt mondja ki, hogy ha a premisszák igazak, akkor a következtetésnek is igaznak kell lennie, s egy állítás nem lehet egyszerre igaz is és hamis is. Kelsen szerint bár ismereteink lehetnek teljes összhangban a logikai követelményekkel, mégis lehetséges, hogy ellentmondásban van magával az ismeret tárgyával. Az igazság tisztán logikai kritériuma, az ismeretek egyezése a megértés és a logika általános és formális törvényeivel, valamint az értelem és az ész törvényszerűségeivel való egyezés a *conditio sine qua non*. Ennél tovább azonban a logika nem mehet, mivel nem képes olyan tévedések felfedezésére, ami nem a formát, hanem a tartalmat érinti.¹⁹

A normák és logika közötti kapcsolatot Kelsen a *Sollsatz* – a kellés nyelvi kifejezése - fogalmának bevezetésével teremtette meg. Ezek a mondatok a Tiszta Jogtan első kiadásában normatív jellegűek és a jog megjelenési formáját fejezték ki. A Tiszta Jogtan második kiadásban a *Sollsatz* már a normák leíró értelemben vett megfogalmazását jelenti. A normák fennállására vonatkozó állításhoz igaz és hamis érték hozzárendelését mindkét esetben megengedte. Ha az előzőekből indulunk ki, akkor megállapíthatjuk, hogy Kelsen elméletében lehetséges a „Sollenként felfogott norma olyan kifejezési módja, amely egyik lábával a Wollen, az akarás, a másikkal a kijelentés, következésképpen a logika birodalmában áll; mivel számára a logika azonos volt a kijelentéslogikával.”²⁰

Kelsen a normalogika lehetőségével szemben egyrészt azzal az indokkal érvel, hogy mivel igazságérték kell a logikához – ami a normáknak nincs – így az a normákra nem alkalmazható. Másrészt azzal érvel, hogy „a logika csak mondatokra alkalmazható”, tárgyiasságokra nem, tehát a normákra sem. Elmélete szerint azért nem alkalmazható a logika a normákra, mert azok akarati aktusok – és normát alkotni csak az akarat tud –, a logika viszont csakis a gondolati aktusok eredményére alkalmazható. Ezt a gondolatmenetet Weinberger „normatív irracionalizmusként” jellemzi, Hartney szerint pedig Kelsen az észszerűség szerepét becsülte alá, mivel az akarat az, aminek meghatározó szerepet ad, a logika szerepét pedig teljesen elveti. Kelsen elutasítja ezeket a kritikákat, minthogy szerinte a parancsolást, a megengedést és a tiltást – a deontikus modalitásokkal kifejezett normafunkciókat – keverik össze azok tárgyával, a megengedett, megparancsolt és megtiltott dolgokkal, illetve úgy véli, hogy „a deontikus modalitásoknak a normafunkciókra kell vonatkozniuk, a normáknak pedig más funkciói is vannak, mint például a derogálás és a felhatalmazás.”²¹

Elméletében kifejti, hogy a kötelező, a megengedett és a tilos többféleképpen értelmezhető. Értelmezhetőek egyrészt olyan prefixumként, amik a leíró állításhoz kapcsolódnak, másrészt olyan kétargumentumú állítmányként, amik a normaproponíció összetevői. Az 51-56. fejezetben és hozzájuk kapcsolódó jegyzetekben sorra veszi az olyan tételket, melyek azt a lehetőséget keresik, hogy a sztenderd logika érvényességi körébe vonva a normákat, hogyan lehetne kiküszöbölni egy új normalogikai rendszer kidolgozását. Az elméleti megoldások között elsőként az szerepel, hogy tekintsük az előíró mondatokat ekvivalensnek az állításokkal, „így már azok is sztenderd logikához tartoznak”. Másik megoldásként jelentkezik, hogy „minden előíró mondaton belül elkülöníthető egy leíró elem, s így a logikai kapcsolatok/viszonyok ezen elemek között állnak fenn”, ezek a leíró elemek pedig

¹⁹ Hans KELSSEN: *General Theory of Norms...*, 236–237.

²⁰ SZABÓ Miklós in: *Hans Kelsen jogtudománya...* 212–213.

²¹ SZABÓ Miklós in: *Hans Kelsen jogtudománya...* 209–210.

már deskriptív terminusok; vagy pedig olyan deskriptív kifejezések, amik a mód jelével kombináltak; vagy azok már előíró mondatokba helyezett proposíciók.²²

Kelsen a *General Theory of Norms* végén, a megjegyzések között elveti Heller azon állítását, miszerint ahhoz, hogy felismerjük egy jogi proposíció logikai felépítését az általános hipotetikus jogi norma megismerése érdekében, szükséges megvizsgálni a feltétel és a jogkövetkezmény közötti kapcsolatot, annak igazságtartalma szempontjából.²³ Emellett Kelsen a „nem szigorú logikaként” felfogott joglogika lehetőségét azért utasítja el, mert hiányzik belőle a szigorúság. Ilyen Perelman „argumentatív logikája” és Gregorowitz többről a kevesebbre való következtetésének elve is. Kelsen tiszta jogtanának megalkotásakor beleesett abba a csapdába, amely szerint ha a logika csak a szigorú értelemben vett – alethikus, kétértékű, formális – logika lehet, ami azonban a joggal inkompatibilis, akkor magát a logikát kell inkompatibilisnek nyilvánítani. Bár Kelsennek voltak lehetőségei nyitni a lágyabb, nem klasszikus logikai rendszerek felé, ezt mégsem tette meg.²⁴

R. Kalinowski a sztenderd logikát tekinti a jogban is alkalmazható logikának, Ota Weinberger azonban kimondottan azon álláspontnak a képviselője volt, hogy egy kanonizált és jól kidolgozott normalogikai rendszerre igenis szükség van. A legnagyobb lépést a normalogikai rendszer kidolgozásában Georg Henrik von Wright tette, aki „már fogalmilag is megkülönbözteti a norma előíró jellegű nyelvi kifejezését (norm-formulation) és a norma fennállásának és tartalmának állító-leíró jellegű közlését (normative statement vagy norm-proposition)”, de a teljes normalogikai rendszer kiépítése nála sem következett be. Von Wright a normát cselekvési előírásként jellemezte, aminek forrása a törvény.²⁵ Kelsen a Tiszta Jogtan megírásakor még úgy vélte, hogy a sztenderd logika alkalmazható a normákra, azonban élete során egyre távolabb került ettől a nézőpontjától és a *General Theory of Norms* írásakor már egyértelműen elvetette a kapcsolat lehetőségét a norma és a logika között. Kelsen munkásságából azonban mégis megalapozható valamilyen normalogikai rendszer. „Egy lehetséges normalogika kidolgozásának alapjaként ... a Sollsatz, azaz a Sollent tartalmazó mondat szolgálhat”.²⁶

A jog és logika kapcsolatát illetően Kelsen egyértelműen azon az állásponton van, hogy pusztán a jogtudományra alkalmazható a logika, annak tárgyára viszont nem, ugyanakkor elismeri, hogy a mondatok között kapcsolatok vannak és – tekintettel arra, hogy a jogi és erkölcsi normákat is leíró mondatokban fejezzük ki – alkalmazható lehet a logika ezen kapcsolatok vizsgálatára és meghatározására. Úgy véli, a norma érvényessége a norma létezésének alapfeltétele, ezzel szemben egy állítás lehet igaz vagy hamis, ami pedig már egy tulajdonság. Kizárja annak lehetőségét, hogy egy norma érvényessége logikailag visszavezethető legyen egy másik norma érvényességére. A normák közötti kapcsolat és a normák közötti ellentét is logikai kapcsolatot feltételez a normák között, azonban Kelsen álláspontja az, hogy a normák tárgyiasságok és így nem alkalmazható rájuk a logika.²⁷

Wright ezzel szemben azt vallja, hogy létezik olyan rendszer, amit a normák logikájának lehet nevezni. Ennek lehetősége attól függ, hogy az O- és/vagy P- normák konzisztens halmaza, illetve egy „adott norma negációs normája” fogalmaknak értelmet tudunk-e adni. Ezt követően a fogalmak alapján definiálhatjuk az ellentmondás és a normák közötti következmény fogalmát

²² SZABÓ Miklós in: *Hans Kelsen jogtudománya...* 211–212.

²³ HANS KELSEN: *General Theory of Norms...* 426.

²⁴ SZABÓ Miklós in: *Hans Kelsen jogtudománya. Tanulmányok Hans Kelsenről* (szerk.: Cs. Kiss Lajos), Gondolat Kiadó, Budapest, 2007, 228–229.

²⁵ SZABÓ Miklós: *Jogosultságok – Elmélet és Gyakorlat*, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2009, 35–36.

²⁶ SZABÓ Miklós in: *Hans Kelsen jogtudománya. Tanulmányok Hans Kelsenről* (szerk.: Cs. Kiss Lajos), Gondolat Kiadó, Budapest, 2007, 209–210.

²⁷ SZABÓ Miklós i. m. 217–218

is. Kifejti, hogy a klasszikus és a deontikus logika legtöbb más létező rendszere nem minősül valódi normalogikának, melynek egyik fő oka, hogy a normakifejezésekre nem vonatkoznak a mondattani kötőszók, kivéve, ha azok az O vagy P operátorok elől az őket követő normatartalmakra eltolhatók.²⁸

Kelsen nemzetközi jogi filozófiájában is megjelenik a logika, ugyanis azt vallja, ha elismerjük, hogy az állam kötelezettsége és felhatalmazása által a nemzetközi jog azt jelenti, hogy a nemzetközi jogrend delegálja a nemzeti jogrendnek azt a hatalmat, hogy meghatározza azokat a személyeket, akiknek magatartása képezi a nemzetközi jog által megállapított kötelezettségek és jogok tartalmát a nemzetközi jogban, akkor a nemzetközi jog és a nemzeti jog közötti kapcsolat dualista konstrukciója összeomlik. Logikai alapon nem lehet feltételezni a két rendszer egyidejű érvényességét, mivel ha ezek az emberi viselkedést szabályozó normák érvényesek, valamint emiatt egymással konfliktusba kerülhetnek, akkor az egyik előírhatja, hogy egy bizonyos cselekvést végre kell hajtani, a másik pedig azt, hogy ezt a cselekvést nem szabad végrehajtani.²⁹

3. A mesterséges intelligencia jogi területeken történő alkalmazása

Napjaink fejleményei felvetik a jog viszonyát a mesterséges intelligenciához, nyomán különösen két szempontból. Egyrészt, ha a jog akarati produktum, akkor az akarattal nem rendelkező mesterséges intelligencia hogyan tételezhetne érvényes normákat; másrészt ha mégis elfogadjuk, hogy képesek erre (amint valószínűleg – legalábbis normaszövegek előállítására – képesek), akkor milyen szoftveren futnak, ha az nem lehet logikai. Vajon mennyire képes a mesterséges intelligencia, jogszabályhoz hasonló – akár esszé – szövegeket alkotni? Számos helyzetben, ha a mesterséges intelligenciát hívjuk segítségül, helytálló választ kaphatunk a kérdéseinkre (hogyan lesz szép a gyepek az udvarunkon?; milyen növényeknek alkalmasak a kertünkben fennálló körülmények?) Más kérdés, hogy bízhatunk-e azokban a normaformulákban vagy éppen jogi tanácsokban, amelyekkel az AI lát el minket.

3.1. AI a közigazgatásban

A hazai és külföldi államigazgatás területein – más országokhoz hasonlóan – próbálnak teret adni az olyan megoldásoknak, amelyek a hivatalos ügyintézését még gördülékenyebbé tennék, a tisztviselők tehermentesítésével együtt, ilyen például a kormányablakok „okos oszlopa”. Londonban egy *Amelia* nevű csevegő-robot az építési engedélyek igénylésének kapcsán segíti az ügyfeleket, azonban ha nem tud megfelelő választ adni a kérdésre vagy tovább segíteni, akkor egy ügyintéző veszi át a szerepét, de a chatrobot tovább figyeli a beszélgetést, hogy a gépi tanulással a későbbiekben önállóan is képes legyen a hasonló kérdéseket megválaszolni. Az Amerikai Egyesült Államokban a *Visabot* a bevándorlási szabályokkal kapcsolatban tájékoztatja az ügyfeleket, ehhez az ügyfelek személyes adatait, életrajzát is figyelembe veszi, ezt követően a kérelem kitöltésében is segít. A Nemzeti Adó- és Vámhivatal Rugalmas

²⁸ Georg Henrik Von WRIGHT: „*Is There a Logic of Norms?*” *Ratio Juris* vol. 4, no. 3, December 1991, pp. 265–283. HeinOnline 282. Az 'O' az 'obligatory' = kötelező, a 'P' a 'permitted' = megengedett jele, az 'F' vagyis 'forbidden' = tiltott mellett.

²⁹ Hans KELSSEN: *Sovereignty and International Law*, *The Georgetown Law Journal* Volume 48, Summer 1960, Number 4, 631.

Adóellenőrzési Döntéstámogató és Adatbányászati Rendszere – röviden: RADAR – a kockázatelemzésben, továbbá az ellenőrzések adóalanyainak kiválasztásában működik közre úgy, hogy a korábban vizsgált ügyek alapján olyan ismérveket keres, amelyek magas adóhátralékkal függtek össze és következtetése alapján ez a jövőben is megismétlődhet, az adatok kiértékelése itt is gépi tanulás eredménye.³⁰

3.2. AI az igazságszolgáltatásban

Kínában bírósági tárgyalásokat is csevegő-robotokra bíznak, amely a *WeChat* nevet kapta és e-kereskedelmi, szerzői jogi ügyekben „jár el”. Amennyiben az ügyben érintett felek az igénybevitelében állapotnak meg, a tárgyalás időpontjában egy videóműbeszélgetésbe jelentkeznek be, mely során a tárgyalást a *WeChat* vezeti le, komplikációk esetén a bírók belépnek az eljárásba. Az igazságszolgáltatás területén az egyik berlini pályaudvaron egy arcfelismerő rendszert teszteltek, ami a körözött személyek arcképeinek adatbázisával való összeköttetés eredményeként keres az emberek között bűnelkövetőket. A rendszer 99,9 százalékos pontossággal működött, de a pályaudvaron áthaladók számának arányában (11,9 millió fő/nap) ez – a mindössze 0,1 százalékos – hibaarány napi 11 900 téves találatot adna és akár még gyanúba is keverné az ártatlan utasokat. Emberi jogi szervezetek joggal gondolják úgy, hogy a bűnüldözési célú biometrikus azonosítás sérti az emberi méltóságot.³¹

A University College London informatikusai létrehozta egy olyan mesterséges intelligencián alapuló programot, ami képes volt jogi bizonyítékokat értékelni, illetve a *jó* és *rossz* erkölcsi kérdéseit mérlegelni. Az algoritmus összesen 584 darab, kínzással és megalázó bánásmóddal, tisztességes bírósági eljárással és a magánélet védelmével kapcsolatos angol nyelvű peres ügyiratot vizsgált, minden eset kapcsán elemezte az információkat, melyek alapján saját bírósági döntésre jutott. A vizsgálathoz egyenlő számban alkalmaztak olyan eseteket, amelyekben bekövetkezett a jogsértés és olyan eseteket, melyekben jogsértés nem történt. Az esetek 79%-ában az AI ítélete megegyezett a bíróság által hozott ítélettel. A program kidolgozása során a csoport arra a megállapításra jutott, hogy az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítéletei inkább nem jogi tényeken, mint tisztán jogi érveken alapulnak. Ez arra utal, hogy a bíróság bírái a jogelmélet zsargonjában inkább „realisták”, mint „formalisták”. Korábbi tanulmányok szerint ugyanez igaz más magas szintű bíróságokra, köztük az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságára is. A bírósági döntések előrejelzésének legmegbízhatóbb tényezőinek a használt nyelvezetet, valamint az ügyek szövegeiben említett témákat és körülményeket találták.³²

Magyarországon az „e-bíróság koncepció” keretében az egyes projektek döntő mértékben olyan feladatok megvalósítását szolgálták, amelyek törvényi kötelezettségként jelentkeztek a bíróságok oldalán. Ezek a projektek a következők voltak: cégbírósági és céginformációs rendszerek továbbfejlesztése, civil szervezetek bejegyzése és nyilvántartása, valamint a csőd- és felszámolási eljárások modernizációja, az ügyfélkapcsolatok

³⁰ SAMU NAGY Dániel: https://www.parlament.hu/documents/10181/39233854/Infojegyzet_2021_73_mestersleges_intelligencia_a_kozigazgatasban.pdf/ (Letöltés időpontja: 2023. 09. 26.) 3–4.

³¹ SAMU NAGY Dániel: i.m. 2.

³² www.bailiwickexpress.com/jsy/life/technology/ai-judge-has-correctly-predicted-outcome-european-court-cases/ (Letöltés időpontja: 2023. 09. 21.) 1.

elektronizálása egyes bírósági eljárásokban, a gondnokoltak és gondnokaik, a támogatottak és támogatóik, valamint az előzetes jognyilatkozatok elektronikus nyilvántartása.³³

A *Via Video* projekt keretében a „táv meghallgatás” széleskörű alkalmazásához szükséges technikai feltételek kialakítására került sor. A bírósági eljárásokban a polgári, gazdasági, munkaügyi és közigazgatási ügyek, valamint a büntető ügyek területén is valósul meg elektronikus kapcsolattartás. A bírósági polgári nemperes eljárások esetében pedig csőd- és felszámolási eljárás, cégeljárás, továbbá a civil szervezetek nyilvántartásával kapcsolatos eljárásokban. A 2020. évi koronavírus járvány idején átmeneti jelleggel a bíróságok működésében digitális innovációként sor került az e-tárgyalás megtartásának lehetőségére.³⁴

4. A mesterséges intelligencia által használt logika típusok

4.1. Fuzzy logika

A mesterséges intelligencia által használt egyik logika fajta a fuzzy, vagyis életlen logika az úgynevezett „lágy logikák” csoportjába tartozik, amely nem két értékkel kombináló, deviáns logikának minősül. Ez az igaz/hamis értékpárok oldásának egyik fajta kísérlete. A klasszikus kétértékű logikával szemben ez több értéket is megenged. Bár az igazságértékeket 0 és 1 közé helyezi, nem látja el őket határozott értékkel.³⁵

A fuzzy halmazelmélet érdeme, hogy hidat kínál a szimbolikus és numerikus feldolgozás között, ezzel szemben a neurális hálók a mai napig teljes mértékben a szimbolikus és a numerikus feldolgozáshoz tartoznak.³⁶

4.2. Matematikai logika

Az AI programozása során használt matematikai logika kapcsán bevezették a Horn-klauzulákat, ami megkönnyíti az ellenőrzési problémát, emellett lehetővé teszi a programozó számára, hogy előre lássa a következtetés, valamint a levezetés menetét. Probléma viszont, hogy csak bizonyos fajta tények fejezhetők ki Horn-záradékként. Az ebben a klauzulában történő kifejezhetőség fontos tulajdonsága egy tényhalmaznak, és a logika programozást számos alkalmazásban sikeresen használják, de nem ez az uralkodó programozási mód a mesterséges intelligencia esetében. A tényeket és a szabályokat logikai mondatokként fejezik ki, azonban az axiómák, amelyekkel a programok nem a világról szóló általános igazságok, hanem olyan mondatok, amelyek jelentése és igazsága korlátozódik egy szűk területre, amiben a programnak cselekednie kell. Emiatt egy adott programhoz használt tények már nem használhatók fel más programok adatbázisában.³⁷

³³ NAGY Adrienn: *A mesterséges intelligencia és a digitalizáció jelentősége és lehetséges hasznosítási területei az igazságszolgáltatásban*, 2020/2. (75) e-külszám infojog.hu/dr-nagy-adrienn-a-mesterséges-intelligencia-es-a-digitalizacio-jelentosege-es-lehetseges-hasznositasi-teruletei-az-igazsagszolgalatasban-2020-2-75-e-kulonszam/Nagy Adrienn (Letöltés időpontja: 2023. 09. 21.) 3.

³⁴ Uo.

³⁵ SZABÓ Miklós: *Logica magna. Utazások a logika birodalmában*, Biber Kiadó, Miskolc, 2014, 123–124.

³⁶ Didier DUBOIS – Henri PRADE: *The place of fuzzy logic in AI*. Workshop on Fuzzy Logic in Artificial Intelligence (FLAI 1997) @ IJCAI 1997, Aug 1997, Nagoya, Japan. pp.9–21, ff10.1007/BFb0095068ff. fhal-04013770, 2.

³⁷ John MCCARTHY: *Mathematical Logic in Artificial Intelligence*, Daedalus Winter, 1988, Vol. 117, No. 1, (<https://www.jstor.org/stable/20025149>) (Letöltés időpontja: 2023. 12. 13.) 301–302.

4.3. A ChatGPT jellemzői és működési mechanizmusa

A ChatGPT egy olyan mesterséges intelligencia alapú program, ami mesterségesen különböző szövegeket tud létrehozni a felhasználó utasítására, szinten bármilyen nyelven. Használatához mindössze egy számítógép vagy okos telefon szükséges, használata során folyamatos internet hozzáférést igényel. Képes keresni, fordítani, de akár konkrét szövegeket alkotni a felhasználó kérése alapján, kreativitással azonban nem rendelkezik, ember által írt szövegekre alapozza a munkáját. Hibái és pontatlanságai miatt valótlan tartalmakat is létrehozhat, de ezt szándékosan befolyásolási célra is fel lehet használni. A látszólagos profizmus ellenére a ChatGPT és a használt mesterséges intelligencia továbbra sem rendelkezik kreativitással, ahogy kritikai érzékkel és tudattal sem.³⁸

Abban az esetben, amikor a ChatGPT esszét ír, – ami nagyjából annyit tesz, hogy újra és újra mérlegeli, hogy az addigi szöveget figyelembe véve, minek kellene a következő szónak lenni – minden alkalommal hozzáad egy szót az addigi szöveghez. Vagyis pontosabban egy „token” ad hozzá, ami lehet akár egy szó, akár annak csak egy része is, hiszen olykor képes új szavakat is alkotni. Érdekes azonban, hogy nem a leggyakrabban előforduló szót adja hozzá a szöveghez, mert az az esszé ellaposodásához vezetne, ezért mindig a második leggyakoribb szót építi be a szövegbe.³⁹

A ChatGPT tanulása során a legfőbb módszer a nagy mennyiségű, interneten hozzáférhető és már meglévő szövegek és könyvek tanulmányozása. Emellett további fontos elem, hogy amint befejezte a nyers szöveg képzését az eredeti szövegtörzsből, amit megmutattak neki, a ChatGPT-ben lévő neurális háló készen áll arra, hogy elkezdje a saját szövegét generálni a felhasználótól kapott utasítások alapján.⁴⁰

Záró gondolatok

Láthatjuk tehát, hogy a kelsen normatan és az általa vázolt jog és logika kapcsolat, valamint a mesterséges intelligencia nem állnak távol egymástól, hiszen Kelsen arra törekedett, hogy a jogtudomány zártta alakításával az egzakt tudományként legyen értelmezhető, kezelhető és fejleszhető. Az AI logikája és rendszere szintén zárt, mivel nem képes az értékek kezelésére – sem erkölcsi, sem igazságossági szempontból –, pusztán az ismétlődő mintákból képes meríteni és azokra építkezve „tanulni”. Nem egy normalogikai rendszerre épít, Olaszországban adatszivárgás miatt hatósági vizsgálat kezdődött, mert a felhasználók csevegési naplóihoz és kártyaadataihoz egy hiba miatt illetéktelen személyek is hozzáférhettek, emiatt a vizsgálat után az olasz adatvédelmi hatóság ez év márciusában az ingyenes és fizetős verzióban is elérhető ChatGPT chatbotját egy időre egyaránt betiltotta, amely már feloldásra került.

A szaknyelv és köznyelv között nemcsak a használt kifejezésekben, hanem már abban is különbség van, hogyan sajátítjuk el őket, a jogi szaknyelv elsajátítása tudatos módon történik. A törvények fogalmazásmódjának alapvető elemei a tényállás és a jogkövetkezmény, amely

³⁸ FÖLDES Márton: <https://digipedia.hu/cikk/a-chatgpt-hasznalata-a-mindennapokban> (Letöltés időpontja: 2023. 09. 26.) 1.

³⁹ Stephen WOLFRAM: *What Is ChatGPT Doing ... and Why Does It Work?* Stephen Wolfram Writings, February 14, 2023. 2.

⁴⁰ Stephen WOLFRAM: *i.m.* 50.

leírást és előírást is tartalmaz. Ezt igencsak nehéz lenne mesterséges intelligenciával kiváltani. A bírósági retorika két eszköze az állítás – vagyis a vád – illetve a cáfolás – más néven védekezés, melyek célja az igazságosság elérése.⁴¹ A jogi eljárás során a jogkérdésben - *questio iuris* – és a ténykérdésben – *questio facti* – is döntenünk kell, ami a „múltbeli tények jelenbeli megállapítása”. Ehhez meg kell értenünk a jog tartalmát. A retorikában az érzelmekre és az akaratra ható eszközökkel is kiegészítjük egy adott álláspont melletti érvelésünket.⁴² A jogi kérdések racionális feldolgozása és megválaszolása során a logika és annak alkalmazása nélkülözhetetlen eszközök.⁴³

Mivel az AI pusztán mintákra alapoz és az általa megalkotott szövegeket ezen mintákra építi így nem képes egy adott szöveg – akár bírósági ítélet – jogi tényekkel alátámasztott megalkotására.

Kelsen elméletének megalkotásakor és műveinek megírásakor egészen biztosan nem gondolt arra, hogy egyszer a mesterséges intelligencia teret hódít a jogtudományban. Levonhatjuk következtetésként, hogy az AI – bár norma-formulák létrehozására képes – soha sem lesz képes objektíve érvényes normákat alkotni, illetve effajta „jogkörrel” felruházni nem is lenne etikus. Ma is helytállóak Kelsen tanai, miszerint egy norma akkor érvényes, ha azt arra felhatalmazottak és az arra előírt módon alkották meg. Más kérdés, hogy a társadalom tagjai szubjektív ítélőképességük alapján mennyire tartanak elfogadhatónak vagy éppen betartandónak egy AI alkotta normát. Objektíve azonban egy mesterséges intelligencia által alkotott norma, jogszabály, objektív érvényességgel nem rendelkezhet – ehhez hozzá kell rendelni egy normát tételezni képes erkölcsi lény, az ember akaratát is.

Más kérdés viszont a jog és logika kapcsolata. Kelsen a *General Theory of Norms* megírásakor egyértelműen elutasította a normalogika lehetőségét, de az AI alapján láthatjuk, hogy lehet kapcsolat a jog és a logika között, még ha ez csak pusztán olyan logikai programozást jelent is, mely algoritmusokra épül és mintákból építkezik. Egy normalogikai rendszer kidolgozása fontos lépést jelentene a jogi normák értelmezésekor és megalkotásakor. Nem kizárt az sem, hogy egyszer az AI arra a szintre fejlődjön, hogy egy kidolgozott normalogikai rendszer és a lágy logika kombinációjának segítségével képes legyen a jogi normák zárt rendszeréből meríteni válaszait és kizárólag ezen precedensekből „tanulni”. Mindenesetre leszögezhetjük, hogy bírói, de egyéb igazságszolgáltatási, jogalkotói jogkörrel felruházni abban az esetben sem lenne etikus, ellenben a webes ügysegédi vagy egyéb platformok segítségével még jobb szolgálatot tehetne a kérelmek kitöltésének és az ügymenet felvázolásának kapcsán, segítségét nyújthat az eljárások gyorsabbá és gördülékenyebbé tétele kapcsán, de ennél tovább – mint például jogalkotás vagy törvényjavaslatok készítése – nem mehet.

Egy nemrégiben napvilágot látott hír alapján felháborodást keltett, hogy egy braziliai város politikusai októberben egy új – titokban a ChatGPT által írt – törvényt fogadtak el. Ebből is igazolható, hogy a jogi normák tana, a logika és az AI kapcsolatba hozhatóak egymással, sőt ezt a kapcsolatot vizsgálni is szükséges, mivel fontos kérdéseket vet fel.

A braziliai Porto Alegre városának törvényhozói az új jogszabály elfogadásakor még nem voltak tisztában azzal, hogy annak tervezetét teljes mértékben az AI alkotta meg. Ennek tényét Ramiro Rosário tanácsos csak nemrég közölte, hozzátette, hogy saját maga kérte a ChatGPT-t a tervezet megírására. A tervezet lényege annak megakadályozása, hogy a város az adófizetőkre terhelje – azok jogtalan eltulajdonítása esetén – a vízfogyasztásmérők cseréjét. A tanácsos a többi tanácstaggal nem közölte, honnan származik a törvényjavaslat tervezetének

⁴¹ SZABÓ Miklós: *Kommunikáció általában és a jogban*, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2002, 138.

⁴² SZABÓ Miklós: *Kommunikáció...* 153.

⁴³ SZABÓ Miklós: *Logica...*, 152.

szövege, amit azzal indokolt, hogy ha korábban bevallotta volna, hogy a javaslatot a ChatGPT írta, akkor valószínűleg szavazásra sem bocsátották volna tervezetét. A szavazás eredménye az lett, hogy a 36 fős tanács – egyhangú döntéssel – elfogadta a tervezetet, mely november 23-án hatályba lépett. A tanács elnöke – bár kezdetben elítélte a ChatGPT által írt törvénytervezet módszerét – később úgy nyilatkozott, hogy meggondolta magát, mivel úgy véli ez trend lesz.

A cikkből kiderül, hogy – saját bevallása szerint – Massachusetts állam szenátora is kérte már a ChatGPT segítségét, egy olyan törvényjavaslat elkészítésében, melynek célja a mesterséges intelligencia modellek, szabályozása. A törvényjavaslat év elején benyújtásra került, azonban még nem bocsátották szavazásra. A szenátor úgy véli, kiemelten fontos, hogy ilyen esetekben a ChatGPT, illetve egyéb hasonló technológiák alkalmazásáról mindenki tudomást szerezzen. Az ilyen javaslatokat vízjellel kellene ellátni, mert nélkülözhetetlennek véli az AI alkalmazását az új törvények kidolgozásában.⁴⁴

⁴⁴ Politicians in a city in Brazil passed a law secretly written by ChatGPT - and it's causing uproar. <https://www.euronews.com/next/2023/12/03/politicians-in-a-city-in-brazil-passed-a-law-secretly-written-by-chatgpt-and-now-there-is-> (letöltés ideje: 2023.12.15.)